

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.70.163-180>

УДК 711.1+72.01

Тімохін Віктор Олександрович,

доктор архітектури, професор

кафедри дизайну архітектурного середовища,

Київський національний університет будівництва і архітектури

timokhin.vo@knuba.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0002-0559-4384>

Шебек Надія Миколаївна,

доктор архітектури, професор кафедри містобудування,

Київський національний університет будівництва і архітектури

shebek.nm@knuba.edu.ua

<http://orcid.org/0000-0001-6038-3945>

КОНЦЕПЦІЯ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕРЕЖ ОСЕРЕДКІВ АРХІТЕКТУРНО- МІСТОБУДІВНОЇ СПАДЩИНИ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

Анотація: у статті запропоновано структурно-логічну і територіально-просторову моделі в складі концепції формування і сталого розвитку мережі осередків і ареалів архітектурно-містобудівної спадщини, які розміщені в малих провінційних містах у 12 етнічних регіонах України. Структурними елементами моделей виступають окремі осередки, об'єднані найкоротшим чином в ареали і регіони. Вони утворюють єдину мережу на теренах України за рахунок корпоративних зв'язків між осередками, комунікаційних зв'язків між ареалами, коопераційних периметральних зв'язків ареалів у межах етнічного регіону і комутаційних міжрегіональних зв'язків. Концепція передбачає використання цих мережевих моделей у дослідженні і стимулюванні процесів самоорганізації, сталого розвитку і креативної економіки на рівні окремих осередків, їх ареалів і етнічних регіонів. Процеси самоорганізації орієнтують сталий розвиток мережі в напрямі відновлення історичного середовища провінційних міст, їх включення в індустрію туризму, в музейно-виставкову і ярмаркову справи, у відновлення крафт-виробництва на місцях і, в кінцевому рахунку, у відродження національної культури та її самоідентичності в етнічних регіонах України.

Ключові слова: територіально-просторова організація; моделювання; етнічні райони України; осередки архітектурної спадщини.

Постановка проблеми. За інформацією Міністерства культури та інформаційної політики України, на 5 липня 2024 р. в Україні постраждали 1085 пам'яток культурної спадщини, їх кількість постійно зростає. У повоєнний

період значної ваги набудуть питання збереження і відновлення пам'яток архітектурно-містобудівної спадщини, зруйнованих загарбниками в Україні.

Ця актуальна проблема накладається на низку невіршених ще до війни питань, пов'язаних з неузгодженістю державних документів щодо переліку історичних міст в Україні, з можливостями громад з відновлення осередків історичної спадщини на тлі існування взаємних претензій і навіть судових позовів. До цього додається неповне розуміння ролі провінційних міст у відновленні національної культури, відсутність досліджень, які допомогли б залучити їх потенціал до сталого розвитку територій територіальних громад і креативної економіки етнічних регіонів. У теорії архітектури також не вистачає досліджень щодо систематизації осередків історичної спадщини, концептуальних пропозицій щодо їх об'єднання в ареали, а потім – в територіально-просторові великомасштабні утворення на основі моделювання складних процесів організації та самоорганізації цих регіональних мереж на теренах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми збереження і відновлення пам'яток архітектури, ландшафтної архітектури і містобудування в етнічних регіонах України ставали наріжним каменем в наукових збірках «Архітектурна спадщина Волині», «Архітектурна спадщина України». Питання охорони і збереження пам'яток архітектурно-містобудівного мистецтва прискіпливо вивчалися у дослідженнях провідних вчених [1-6], значна увага приділялась втраченим об'єктам архітектурної спадщини [7], а також їх окремим видам у містобудівному контексті [8, 9]. У деяких дослідженнях акцентувалися проблеми співорганізації держави, бізнесу і суспільства у справі збереження спадщини в контексті сталого розвитку міст [10]. Провідна роль концепції сталого розвитку населених пунктів, її переваги й недоліки аналізувалися в міжнародних і державних документах та у роботах окремих науковців [11–13]. Методологічні основи досліджень архітектурно-містобудівної спадщини в етнічних регіонах України ставали предметом вивчання в низці докторських і кандидатських дисертації [14–17] та в окремих монографіях [18]. Останнім часом все частіше з'являються публікації, присвячені використанню сучасних цифрових технологій для архівізації історичних пам'яток архітектури і створення на цій основі віртуальних музеїв [19].

Ще одна проблема пов'язана з корегуванням «Списку історичних населених місць України (міст і селищ міського типу)» [20]. Вона знайшла своє вирішення в уточненні і оптимізації цього переліку, де кінцева кількість архітектурно-містобудівних осередків відрізняється від «Списку» і від попередніх пропозицій авторів статті [21]. Це пояснюється давністю цього документу, виданого в 2001 році, відсутністю чіткості визначення поняття «історичне місто», розбіжністю

між ним і прийнятим у дослідженні поняттям «осередок», а також змінами і збільшенням кількості осередків архітектурно-містобудівної спадщини у відповідності до авторської концепції їх ареально-полігональної структури. Під час роботи над концепцією кількість осередків змінювалась у порівнянні з 411 історичними місцями України [20]. Із списку було вилючено 25 обласних центрів, які є носіями урбанізаційної цивілізації. До списку були додані села з осередками історичної спадщини, де збереглися замки, фортеці, замиські палаци, монастирі, парки, наприклад, Губків, Жванець, Унів, Крехів, Кам'яниця, Отроків, Качанівка тощо. Список доповнили унікальні природно-ландшафтні утворення на кшталт Кришталевої печери біля Кривче, Вертеба біля Борщева, Тростянецького дендрологічного парку-музею, заповідника Асканія-Нова, Бакотського скельного монастиря біля Кам'янець-Подільського, Кам'яної могили під Мелітополем, урочища Урич біля Стрия тощо. Разом з тим, концептуальна кількість ареалів-полігонів в етнічних регіонах залишилася незмінною. На границях і всередині 55 ареалів-полігонів та в 10-15-ти кілометрових зонах їх впливу розмістились всі історичні населені місця з більш ніж 450 осередками історичної спадщини, які стали основою для розробки територіально-просторових моделей в межах України.

Мета публікації полягає в розробці територіально-просторової концепції і відповідних моделей організації та сталого розвитку регіональних мереж історичних осередків архітектурно-містобудівної спадщини на теренах України.

Основна частина.

Запропонована концепція базується на раніше розроблених методологічних засадах, які включають дві пари макро- і мікркосмічних принципів, а саме: тектонічність становлення осередків і циклічність сталого розвитку регіонів, архітектонічність будови ареалів-полігонів й орнаментальність їх мережі на теренах України [22]. Першим кроком у формуванні концепції стала розробка структурно-логічної моделі регіональних мереж (рис. 1).

Модель в ідеалізованому вигляді описує функціонально-структурні зв'язки між осередками архітектурної спадщини, їх ареалами та етнічними регіонами. До внутрішніх ареальних зв'язків, віднесені корпоративні зв'язки, які мають 2 різновиди: корпоративні периметральні, які окреслюють зовнішню конфігурацію ареалу-полігону між найближчими осередками, і корпоративні внутрішні зв'язки, котрі найкоротшим чином діагонально з'єднують між собою осередки, іноді через проміжні транзитні населені пункти або через проміжні транзитні осередки. У випадку, коли ареал-полігон має значні розміри, таких внутрішніх транзитних пунктів може бути два.

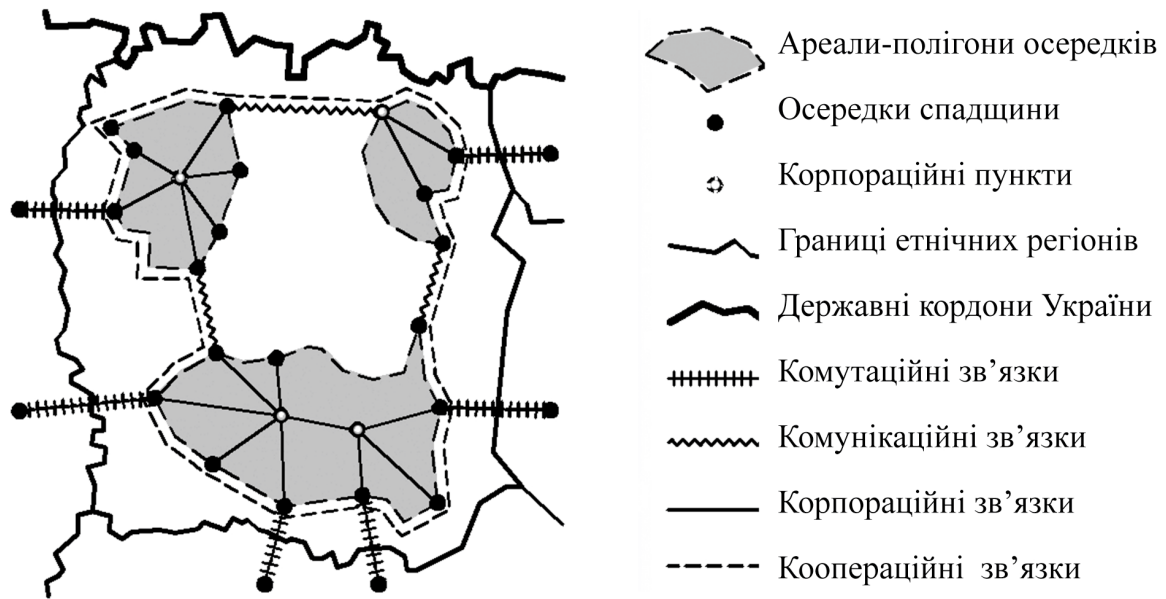

Рис. 1. Структурно-логічна модель осередків і зв'язків ареалів-полігонів в етнічному регіоні, креслення авторів

Зовнішні для ареалів комунікаційні зв'язки між ними формують мережу в межах етнічного регіону. Вони разом з частиною зовнішніх периметральних корпораційних зв'язків утворюють коопераційну мережу всередині етнічного регіону і стимулюють в ньому процеси самоорганізації. Зовнішні для етнічних регіонів комутаційні зв'язки між пограничними осередками залучають до процесів самоорганізації сусідні регіони і територію України в цілому. Таким чином, у відповідності до розробленої структурно-логічної моделі, на теренах України з дванадцятьма етнографічними регіонами формується загальна мережа архітектурно-містобудівних осередків історичної спадщини. Ця модель створює базу для розробки територіально-просторової мережі провінційних міст і селищ з осередками архітектурно-містобудівної культури в етнічних регіонах України (рис. 2).

На основі структурно-логічної моделі (див. рис. 1) була розроблена територіально-просторова концептуальна модель мережі, що об'єднала біля 450 осередків, 55 ареалів-полігонів у 12 етнічних регіонах України. На Сіверщині, де розташовано 6 ареалів-полігонів виділено корпораційні пункти у Чернігові, Лихачіві, Кролівці, Іваниці та Сумах, які за допомогою корпораційних зв'язків посилюють автономність ареалів-полігонів. Комунікаційні зв'язки встановлюють між ними взаємодію через осередки Мена – Короп, Конотоп – Парафіївка, Путивль – Суми, Путивль – Ромни. Ця взаємодія посилюється коопераційними зв'язками, що об'єднують ареали в регіональну цілісність. Вони здійснюються за допомогою неперервного ланцюжка зв'язків по зовнішньому периметру ареалів-полігонів і комунікаційних зв'язків між ними: Охтирка –

Тростянець – Суми – Ямпіль – Новгород-Сіверський – Короп – Мена – Седнів – Городня – Любеч – Славутич – Чернігів – Остер – Козелець – Ніжин – Монастирище – Прилуки – Варва – Ромни – Лебедин – Охтирка. Сіверщина має зовнішні комутаційні зв'язки з Поліссям через Славутич – Чорнобиль, Остер – Бориспіль, Прилуки – Яготин, а також із Слобожанщиною через Варву – Пирятин, Лебедин – Гадяч, Тростянець – Богодухів.

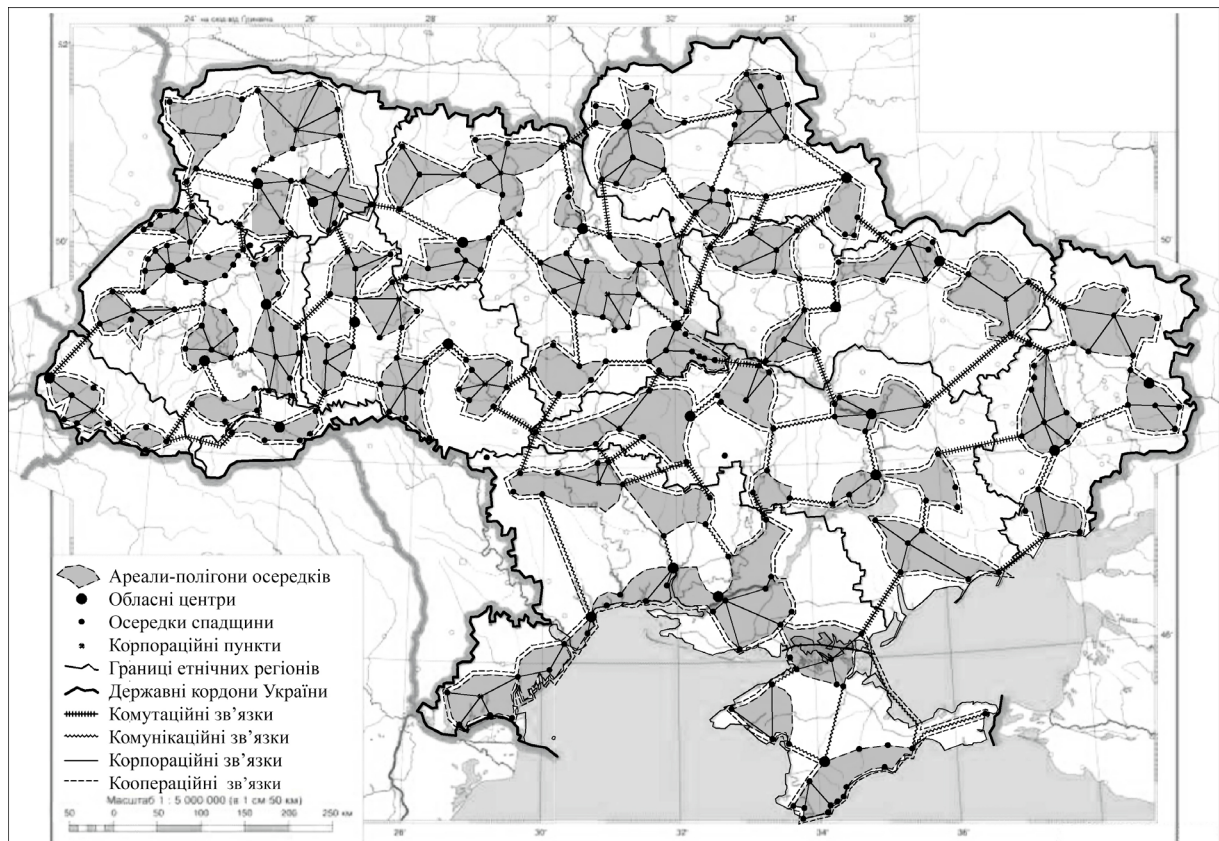

Рис. 2. Модель територіально-просторової організації регіональних мереж осередків архітектурно-містобудівної спадщини на теренах України, креслення авторів

На Поліссі, де існує 8 ареалів-полігонів, утворено внутрішні корпоративні пункти у містах і селищах: Базар, Ємельчине, Троянів, Кагарлик, Миронівка, Сміла і Жашків. Вони активізують взаємодію між осередками всередині ареалів за допомогою корпоративних зв'язків. Ця взаємодія посилюється комунікаційними зв'язками між: Васильковим і Гостомелем, Димером і Чорнобилем, Звягелем і Житомиром, Коростишевом і Радомишлем, Радомишлем і Фастовом, Таращею і Буками, Звенигородкою і Шполою, Каневом і Черкасами. Ці комунікаційні зв'язки, об'єднуючись з коопераційними і корпоративними, утворюють внутрішню неперервну регіональну мережу через ланцюжок: Чорнобиль – Поліське – Овруч – Народичі – Коростень – Олевськ – Звягель –

Чуднів – Любар – Бердичів – Коростишів – Фастів – Біла Церква – Жашків – Монастирище – Умань – Гайсин – Шпола – Чигирин – Черкаси – Яготин – Бориспіль – Київ – Вишгород – Димер – Чорнобиль. Через посередництво комутаційних зв'язків Полісся може активізувати власну діяльність з 6 етнічними регіонами: із Сіверщиною через Чорнобиль – Славутич, Бориспіль – Остер; з Волиню через Звягель – Корець; з Поділлям через Любар – Полонне, Любар – Старий Остропіль, Монастирище – Гайсин; з Придніпров'ям через Умань – Гайворон – Новомиргород, Чигирин – Глинськ; із Слобожанщиною через Світловодськ – Кременчук.

На Волині сформовано 4 ареали-полігони, всередині яких виділені корпораційні пункти – Млинськ, Ковель, Радомишль, Кучин, – котрі за допомогою корпораційних зв'язків стимулюють взаємодію осередків в ареалах-полігонах. Останні використовують комунікаційні зв'язки для посилення цієї взаємодії між ареалами через Любешів – Камінь-Каширський, Володимир – Луцьк, Ківерці – Колки, Олика – Клевань, Сарни – Дубровиця. Всі ареали-полігони утворюють внутрішню регіональну неперервно периметральну мережу через посередництво коопераційних зв'язків між осередками і полігонами. У них задіяний ланцюжок: Корець – Моквин – Сарни – Дубровиця – Зарічне – Любешів – Камінь-Каширський – Любомир – Володимир – Берестечко – Дубно – Олика – Клевань – Острог – Гоща – Глинники – Корець. Волинь комутаційно зв'язана з Галичиною через Володимир – Сокаль, Берестечко – Радивилів, Кременець – Дубно; з Поділлям через Острог – Ізяслав; з Поліссям через Корець – Звягель.

Галичина включає 6 ареалів-полігонів, кожний з яких посилюється корпоративними зв'язками через транзитні корпораційні пункти у Львові, Дрогобичі, Галичі, Коломиї, Чорткові, Вишневці і Красному. Комунікаційні прикордонні зв'язки: Сокаль – Белз – Угнів – Рава Руська – Великі Мости – Кам'янка Бузька – Жовква – Крехів – Городок – Комарне – Самбір – Турка – Борислав – Трускавець – Стрий – Жидачів – Рогатин – Бурштин – Калуш – Івано-Франківськ – Богородчани – Надвірна – Яремча – Косів – Снятин – Заліщики – Борщів – Скала Подільська – Гусятин – Хоростків – Гримайлів – Підволочиськ – Скалат – Тернопіль – Збараж – Вишнівець – Кременець – Почаїв – Підкамін'я – Золочів – Олесько – Бузьк – Кам'янка Бузька – Радехів – Сокаль. Галичина має комутаційні зв'язки з Волиню: Сокаль – Володимир, Кременець – Дубно; із Закарпаттям: Бориння – Ужгород, Яремче – Рахів, Косів – Вижниця; з Буковиною: Заліщики – Кіцмань; з Поділлям: Сатанів – Волочиськ – Антоніни.

На Закарпатті виділено 2 ареали-полігони, кожний з яких має власний корпораційний пункт – Іршаву і Нересницю, – які корпораційними зв'язками посилюють внутрішню інтеграцію і встановлюють зовнішні комунікаційні зв'язки між ними через Виноградове – Хуст. Коопераційні регіональні зв'язки,

об'єднуючи по кільцю ареали-полігони здійснюються через Ужгород – Мукачеве – Берегове – Виноградів – Хуст – Тячів – Рахів – Нересницю – Драгово – Сваляву – Ужгород. Закарпаття взаємодіє із сусідніми регіонами шляхом встановлення комутаційних зв'язків: з Галичиною через Ужгород – Бориня, Рахів – Яремче; із Буковиною через Рахів – Косів.

Два ареали-полігони на Буковині мають один корпораційний пункт – Чернівці, – який є транзитним для найкоротших зв'язків між осередками, і з цієї причини в регіоні відсутні комунікаційні зв'язки, а корпораційні зв'язки окреслюють ареали по їх периметру. Коопераційні інтегруючі зв'язки створюють неперервну конфігурацію, що утворена містами і селищами: Вижниця – Сторожинець – Чернівці – Новоселиця – Хотин – Чернівці – Кіцмань – Вижниця. Через наступні комутаційні зв'язки Буковина взаємодіє з Галичиною, Поділлям і Закарпаттям: Вижниця – Косів, Хотин – Кам'янець-Подільський, Косів – Рахів.

На Поділлі сформовано 5 ареалів-полігонів, кожний з яких включає власний транзитний корпораційний пункт – Гриців, Стара Синява, Смотрич, Копайгород, Брацлав – і відповідні корпораційні зв'язки. Комунікаційні зв'язки ареалів здійснюються між парами сусідських осередків: Старокостянтинів – Ярмоленці через Хмельницький, Дунаївці – Муровані Курилівці, Бар – Летичів, Жмеринка – Вороновиця, Хмільник – Вороновиця через Вінницю. По периметру ареалів у приграничних територіях регіону сформовані коопераційні зв'язки, що кореспондують між собою і між наступними осередками: Кам'янець-Подільський – Дунаївці – Муровані Курилівці, – Могилів-Подільський – Ямпіль – Жмеринка – Вороновиця – Немирів – Тульчин – Тростянець – Гайсин – Дашів – Вороновиця – Вінниця – Бар – Летичів – Старокостянтинів – Полонне – Ізяслав – Антоніни – Городок – Сатанів – Кам'янець-Подільський. Поділля має зв'язки з іншими етнічними регіонами: з Поліссям через Полонне – Любар, Гайсин – Монастирище, Остропіль – Любар; з Галичиною через Антоніни – Волочиск, Сатанів – Скалат; з Волинню через Ізяслав – Острог; з Придніпров'ям через Тростянець – Гайворон; з Буковиною це зв'язок між Кам'янець-Подільським і Хотинном.

Придніпров'я – етнічний регіон із 7 ареалами-полігонами, де виділено наступні корпораційні пункти: Добровеличківка, Сміла, Новомосковськ, Молочанськ. Вони найкоротшим шляхом пов'язують між собою осередки по периметру ареалів. Ці ареали об'єднуються в мережу комунікаційними зв'язками між парами осередків: Кропивницький – Олександрія, Жовті Води – Кривий Ріг, Кривий Ріг – Бобринець, Покров – Нікополь, Дніпро – Запоріжжя, Павлоград – Василівка, Оріхів – Токмак, Запоріжжя – Василівка. Коопераційні зв'язки разом з периметральними корпораційними і комунікаційними зв'язками приграничних ареалів об'єднують їх в регіональну цілокупність. Вона формується через

ланцюжок неперервних зв'язків між наступними пунктами і осередками: Гайворон – Вільшанка – Новоукраїнка – Бобринець – Кривий Ріг – Інгулець – Архангельське – Нововоронцовка – Нікополь – Запоріжжя – Оріхів – Токмак – Василівка – Мелітополь – Приморськ – Бердянськ – Пологи – Гуляй- Поле – Васильківка – Малинівка – Петриківка – Кам'янське – Жовті Води – Світловодськ – Олександрія – Кропивницький – Новомиргород – Добровеличківка – Гайворон. Придніпров'я має комутаційні зв'язки з низкою сусідніх регіонів. Воно взаємодіє з Поліссям через наступні осередки і пункти: Гайворон – Умань, Глинськ – Чигирин, Новомиргород – Шпола. Із Слобожанщиною зв'язок здійснюється через: Павлоград – Ізюм; Петриківка – Кобеляки, Світловодськ – Кременчук. Найбільша кількість зв'язків з Таврією: Вільшанка – Первомайськ, Бобринець – Вознесенськ, Бобринець – Новий Буг, Інгулець – Велика Олександрівка, Мелітополь – Генічеськ. Комутаційні зв'язки підтримуються з Поділлям: Гайворон – Тростянець; з Донбасом: Бердянськ – Маріуполь, Васильківка – Покровськ.

У Таврійському етнічному регіоні визначено 6 ареалів-осередків, які формуються навколо корпораційних пунктів, що забезпечують корпораційний зв'язок між осередками в кожному з ареалів. Серед цих пунктів: Ананьїв, Доманівка, Херсон, Чаплинка, Миколаїв, Одеса, Тузла, Кирничка. Комунікаційні зв'язки між ареалами-полігонами здійснюються через осередки: Вознесенськ – Олександрівка, Берислав – Каховка, Нова Одеса – Миколаїв, Баштанка – Снігурівка, Херсон – Цюрупинськ, Ананьїв – Одеса, Татарбунари – Арциз – Білгород-Дністровський – Овідіополь. Комунітаційні зв'язки, об'єднуючись з корпораційними формують коопераційну мережу, яка утворюється неперервним ланцюгом міст і селищ: Балта – Подільськ – Ананьїв – Чорноморськ – Овідіополь – Білгород-Дністровський – Болград – Ізмаїл – Кілія – Вилкове – Татарбунари – Овідіополь – Одеса – Южне – Очаків – Миколаїв – Херсон – Олешки – Гола Пристань – Скадовськ – Чаплинка – Асканія Нова – Каховка – Берислав – Велика Олександрівка – Баштанка, Новий Буг – Вознесенськ – Первомайськ – Балта. Таврійський регіон через сусідські комутаційні зв'язки вступає у взаємодію із суміжними регіонами: з Придніпров'ям через Балту – Гайворон, Первомайськ – Вільшанка – Вознесенськ – Бобринець, Новий Буг – Бобринець, Велика Олександрівка – Інгулець; з Кримом через Чаплинка – Армянськ; з Донбасом через Генічеськ – Мелітополь.

У Криму сформовано 3 ареали-полігони з корпораційними пунктами у Євпаторії та Бахчисараї. Між ареалами встановлені комунікаційні зв'язки: Красноперекіпськ – Роздольне, Джанкой – Сімферополь, Сімферополь – Саки. Корпораційні та частково комунікаційні зв'язки з відповідними осередками і ареалами-полігонами формують внутрішньо-регіональну комутаційну мережу,

яка по периметру неперервним ланцюжком охоплює Крим: Армянськ – Красноперекопськ – Роздольне – Чорноморське – Євпаторія – Саки – Сімферополь – Бахчисарай – Севастополь – Балаклава – Форос – Сімеїз – Алушка – Гаспра – Кореїз – Ореанда – Лівадія – Ялта – Масандра – Гурзуф – Партенід – Алушта – Новий Світ – Судак – Коктебель – Феодосія – Керч – Генічеськ – Джанкой – Красноперекопськ. Контакти із сусіднім регіоном відбувається за допомогою комутаційних зв'язків з Таврією: Армянськ – Чаплинка, Джанкой – Генічеськ, Феодосія – Генічеськ.

На Слобожанщині передбачено 4 ареали-полігони з чотирма корпораційними пунктами у Гадячі, Богодухові, Новоселівці та Козельщині, які сприяють встановленню найкоротших корпораційних зв'язків в кожному з ареалів-полігонів. Між ними сформована комунікаційна мережа за маршрутами: Великі Сорочинці – Опішне, Решетилівка – Великі Сорочинці, Решетилівка – Полтава, Полтава – Диканька, Харків – Чугуїв. Ця мережа доповнюється коопераційними зв'язками і утворює в сукупності внутрішній периметр регіону у вигляді неперервного ланцюжка: Куп'янськ – Чугуїв – Золочів – Богодухів – Краснокутськ – Опішне – Великі Сорочинці – Гадяч – Лохвиця – Пирятин – Лубни – Миргород – Решетилівка – Кременчук – Кобиляки – Полтава – Люботин – Мерефа – Зміїв – Балаклія – Ізюм – Куп'янськ. Регіональна мережа Слобожанщини підключається до сусідніх регіонів, активізуючи комутаційні зв'язки з Сіверщиною: Лохвиця – Ромни, Гадяч – Лебедин, Пирятин – Варва, Краснокутськ – Охтирка; з Придніпров'ям: Кременчук – Світловодськ, Кобиляки – Петриківка, Ізюм – Павлоград; з Донбасом: Куп'янськ – Сватове, Ізюм – Красний Лиман; з Поліссям: Пирятин – Золотоноша.

На Донбасі утворилось 3 ареали-полігони, всередині яких сформовано 4 корпораційні пункти – Старобільськ, Лутучине, Костянтинівка, Маріуполь. Вони за допомогою внутрішніх і зовнішньо-периметральних корпораційних зв'язків між осередками утворюють автономну мережу. Ця мережа об'єднується завдяки комунікаційним зв'язкам між ареалами-полігонами: Сіверськ – Лисичанськ, Слов'яносербськ – Лисичанськ, Донецьк – Волноваха. Наступний крок у формуванні мережі – встановлення коопераційних зв'язків між ареалами за неперервним маршрутом: Маріуполь – Новоазовськ – Волноваха – Донецьк – Макіївка – Єнакієве – Алчевськ – Довжанськ – Тепле – Луганськ – Щастя – Новоайдар – Біловодськ – Старобільськ – Новопсков – Сватове – Сєверодонецьк – Лиман – Слов'янськ – Краматорськ – Покровськ – Донецьк. Донбас через комутаційні зв'язки включається у спілкування з сусідніми регіонами: із Слобожанщиною через Красний Лиман – Ізюм, Сватове – Куп'янськ; з Таврією через Красноармійськ – Васильківка, Маріуполь – Бердянськ.

У такому вигляді територіально-просторова модель мережі осередків архітектурно-містобудівної спадщини за своїм змістом нагадує мережу, яка в комп'ютерних науках отримала назву пірингової, чи однорівневої. Їх схожість полягає в тому, що осередки об'єднуються за рахунок корпоративних зв'язків спочатку в ареали-полігони, потім комунікаційними зв'язками між ними, надалі кооперуються в регіональну цілокупність, яка включається комутаційними зв'язками в єдину регіональну мережу на теренах України. Як і в пірингових мережах, всі її різномасштабні елементи – осередки, ареали-полігони, регіони і терени – мають однакову цінність і з'єднані між собою однаково цінними горизонтальними однорівневими зв'язками – регіональними і локальними автомобільними дорогами. При цьому взаємодія між ними базується на можливості кожного провінційного міста чи селища з осередками спадщини почергово активізувати корпоративні ролі комунікатора, кооператора чи комутатора, що ініціюють процеси самоорганізації та сталого розвитку регіональної мережі. Іншими словами, однорівнева (пірингова) мережа зорієнтована на перехід від жорстких управлінських схем до гнучких механізмів самоврядування, де кожний з учасників міст-осередків може зв'язатися з іншими, проминувши, так би мовити, управлінські «органи-сервери» вищого рівня.

Запропоновані моделі і концепція в цілому потребують громадського обговорення і узгодження зі стратегіями просторового розвитку територій територіальних громад, де розташовані осередки архітектурно-містобудівної спадщини. Разом з тим, концепція спрямовує цей рух до креативної економіки – одного з інструментів реалізації сталого розвитку. Її ідеї, які отримали позитивну оцінку на міжнародному і державному рівні [23-25], орієнтують сталий розвиток на активізацію інтелектуальної діяльності на місцях, пов'язаної зі збереженням, відродженням і відновленням культурної спадщини, в тому числі, історичного архітектурно-містобудівного середовища, яке включається в розвиток туризму, в музейно-виставкову і ярмаркову справи, у відновлення крафт-виробництва і, в кінцевому рахунку, у відродження національної культури та ідентичності. Таким чином, важелі креативної економіки претендують на провідну роль у сталому розвитку етнічних регіонів й у становленні самоврядування місцевих громад. Успішним прикладом реалізації такої стратегії є розвиток селища Опішне на базі розбудови народних промислів, створення науково-дослідного центру гончарства й музейних закладів, проведення фестивалів мистецтв, майстер-класів тощо [26].

Урочисте святкування Днів міст і селищ, храмових свят у селах, велелюдні гуляння на добре відомих в Україні ярмарках у Великих Сорочинцях, фестивалів дерунів у Коростені, фольклорно-мистецьких та гастрономічних фестивалів

вишиванки та борщу в Борщові, фестивалі-ярмарку «Гуцульська бриндзя» в Рахові, «Сакура фест» в Ужгороді та багатьох інших колоритних заходах не лише підіймають настрій відвідувачів та популяризують місцеві традиції. Гідним чином репрезентуючи унікальність кожного культурного осередку, такі події перетворюють маловідомі провінційні міста, селища чи села на центри економічної активності, здатні надати потужні імпульси для економічного зростання всього етнічного регіону. Натомість всеукраїнська поліфонія таких заходів краще за будь-які слова розповість усьому світу про самобутність і багатогранність аутентичної культури нашої держави.

Українські землі багаті на численні витвори природи і людини, що містять значний потенціал подальшого розвитку всіх регіонів нашої держави. Серед них унікальні витвори дерев'яної народної архітектури [27], які часто ховаються у фізично недосяжних через відсутність проїжджих шляхів куточках України, за умови продуманої репрезентації можуть перетворитися і на об'єкти ретельного вивчення, і на туристичні магніти. Руїни фортець, закинуті садово-палацові комплекси, занедбані маєтки, поховані під «бляхою» дерев'яні церкви, залишки костелів і синагог – джерело безмежного болю для архітекторів, істориків та, зрештою, для кожної освіченої людини. Проте, на все це можна дивитися і як на величезний, поки не проявлений, потенціал майбутнього сталого розвитку окремих територій.

Іншим невичерпним джерелом етнічної ідентичності є значні за розмірами, але вкрай мало популяризовані пам'ятки археології – трипільські протоміста, древні городища, давні комплекси сакральних об'єктів, абсолютно унікальна система дерево-земляних оборонних (белігеративних) споруд відома під назвою Змієві Вали та інші підземні скарби, відомі історикам, але позбавлені уваги фахівців, що розробляють програми просторового розвитку окремих територій України. Гідними уваги є й понад 400 геологічних пам'яток, рясно розкиданих теренами України, інші природні аномалії, на кшталт метеоритних кратерів, а також закинуті й здичавілі культурні ландшафти – Чорнобильська зона відчуження, копальні та кар'єри. Згадані об'єкти та локації здатні перетворитися на потужні туристичні магніти. Їх досі не використаний, але надзвичайно потужний потенціал свідчить на користь запропонованої концепції.

В заснованій на ній територіально-просторовій моделі передбачені корпораційні пункти у провінційних містах і селищах, переважно без осередків історичної спадщини, де можуть бути розташовані інформаційно-туристичні бюро, невеличкі готелі і кампуси, місцеві музеї і бібліотеки. Вони не будуть заважати функціонуванню і відновленню архітектурно-містобудівного середовища в історичних осередках, зменшать кількість не властивих для них функцій, збережуть природний ландшафт. Такі корпораційні пункти в

нейтральних селищах можуть забезпечити проведення пішохідних і велосипедних екскурсій, відпочинок в межах конкретного ареалу-полігону. У комунікаційних і комунаційних осередках, через які здійснюються зв'язки між ареалами-полігонами всередині регіонів і між сусідніми етнічними регіонами, можна збільшити кількість мотелів, придорожніх кафе, місць тимчасового відпочинку, станцій технічного обслуговування автомобілів, паркінгів та інших закладів громадського обслуговування. У подальших дослідженнях ці провінційні міста і селища слід більш детально проаналізувати на предмет їх історичної значущості, сучасного функціонального навантаження в окремих ланках територіально-просторової мережі. Інформаційно-туристичні бюро, розташовані в комунікаційних, коопераційних та комунаційних осередках будуть координувати взаємодію історичних осередків, їх ареалів й етнічних регіонів; відслідковувати транспортні і грошові потоки, стан історичних ландшафтів й екологічні заходи з їх збереження, активність спілкування між мешканцями територіальних громад в процесах самоорганізації. Всі ці відомості можуть бути об'єднані в коопераційних і комунаційних інформаційних банках даних, що зможуть обслуговувати сусідні регіони і мережу в цілому, контролюючи і регулюючи процеси самоорганізації, самоврядування і сталого розвитку ареалів, регіонів і територіальних громад.

Розгляд і обговорення концепції становлення мережі осередків архітектурно-містобудівної спадщини має сенс при наявності її альтернативних варіантів, розроблених різними фахівцями, а також перевірки і верифікації результатів моделювання. Запропоновані в концепції моделі були частково впроваджені в навчальний процес підготовки магістрів архітектури на кафедрі містобудування КНУБА.

Висновки. Встановлено, що запропонована концепція, повинна носити відкритий і гнучкий характер щодо її подальшої розбудови і критичного обговорення шляхів самоорганізації і сталого розвитку 54 ареалів, котрі охоплюють біля 450 осередків архітектурно-містобудівної спадщини в 12 етнічних регіонах України, об'єднаних в єдину мережу. Концептуалізація сталого розвитку базується на її філософсько-методологічному обґрунтуванні, яке включає низку структурних моделей, де враховується вплив космічних і земних, урбанізаційних і культурологічних факторів на мережу провінційних міст в етнічних регіонах України.

Доведено, що ці моделі, які базуються на запропонованих авторами інноваційних методах ареально-полігональної організації регіональних мереж, складають надійну основу для розробки концепції з її стрижнем у вигляді великомасштабної територіально-просторової мережі надрегіонального рівня. Вона побудована із застосуванням принципів самоорганізації в напрямку

включення осередків та їх ареалів у сталий розвиток і креативну економіку етнічних регіонів України. Показано, що це включення набуває ефективності в контексті застосування нового методу систематизації корпораційних і комунікаційних, коопераційних і комунікаційних зв'язків, що стимулюють самоорганізацію осередків, ареалів і районів, а в кінцевому рахунку, всієї мережі. Окремі засади побудови концептуальної територіально-просторової мережі були частково впроваджені в навчальний процес на архітектурному факультеті КНУБА на кафедрі Містобудування.

Разом з тим, запропонована концепція потребує подальшого розгортання наукових комплексних робіт у напрямі історико-культурологічних, архітектурно-містобудівних, соціо-етнографічних, камерально-польових та інших досліджень. Автори вважають, що створення програми комплексних досліджень відкриє нові горизонти у повоєнному відновленні архітектурно-містобудівної спадщини в етнічних регіонах України.

Список джерел

1. Логвин Г. Н. *По Україні. Старовинні мистецькі пам'ятки*. Київ: Мистецтво, 1968. 463 с.
2. Прибега Л. В. *Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект*. Київ: Ін-т культурології Нац. академії мистецтв України, 2015. 236 с.
3. Вечерський В. В. Репрезентація архітектурної спадщини Сіверщини у Великій українській енциклопедії. *Сіверщина в історії України*. Київ: Глухів, 2020. Вип. 13. С. 15-19.
4. Посацький Б. С. *Простір міста і міська культура (на зламі ХХ-ХХІ ст.): Монографія*. Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2007. 208 с.
5. Тарас Я. *Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат: культурно-традиційний аспект*. Львів: ІН НАНХ, 2007. 640 с.
6. Ричков П. А. *Архітектура в культурній праці князів Острозьких: Монографія*. Рівне: НУВТІ, 2011. 141 с.
7. Вечерський В. В. *Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України*. Київ: НДІАМ, 2002. 592 с.
8. Вечерський В., Тарасов С. *Замки і фортеці України*. Київ: Балтія-Друк, 2005. 64 с.
9. Бжезовська Н. В. Збереження історичного образу малих міст Поділля в сучасному архітектурному та містобудівному середовищі. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2018. Вип. 51. С.175-184.
10. Кондель-Пермінова Н. Збереження архітектурно-містобудівної спадщини України у контексті розвитку міст. *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини*. Київ: ІПСМ АМУ; Софія, 2009. Вип. 6. С. 92-116.

11. European Charter of Cities II: Manifesto of New Urbanism. (2008). Strasbourg, 2008. URL: <https://rm.coe.int/urban-charter-ii-manifesto-for-a-new-urbanity-publication-a5-58-pages-/168095e1d5>

12. Проект закону «Про охорону архітектурно-містобудівної спадщини». *Вісник Українського комітету ICOMOS*. Київ, 2008. С. 58-71.

13. Shebek N., Timokhin V., Tretiak Y., Kolmakov I., Olkhovets O. (2020). Sustainable development and harmonization of the architectural environment of cities. *E3S Web of Conferences*, 166, 09001. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016609001>

14. Бевз М. В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України): автореф. дис. ... д-ра архітектури: 18.00.01, Харків: ХДТУБА, 2004. 36 с.

15. Лещенко Н. А. Методологічні основи реставраційно-реконструктивних трансформацій історичних центрів малих міст: автореф. дис. ... д-ра архітектури: 18.00.01, Київ: КНУБА, 2020. 45 с.

16. Михайлишин О. Л. Розвиток архітектури міжвоєнної Волині в умовах соціокультурних трансформацій ХХ століття: автореф. дис. д-ра архітектури: 18.00.01. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2014. 33 с.

17. Фролова Ю. В. Архітектурно-планувальні риси фортець Півдня України кінця XVII – початку XIX століть: автореф. дис. ... канд. архітектури: 18.00.01. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2021. 24 с.

18. Романова О. В. Семантика декоративно-художніх засобів виразності в народній архітектурі Півдня України (на прикладі Одеської області) : автореф. дис. ... канд. архітектури: 18.00.01. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2021. 26 с.

19. Касаревська Р. О., Левченко О. В. Цифровізація історичних пам'яток України в контексті архітектури та містобудування. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2023. Вип. 67. С. 60-72. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.67.60-72>

20. Про затвердження Списку історичних населених місць України. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2001-%D0%BF#Text>

21. Тімохін В. О., Шебек Н. М. Історичні архітектурно-містобудівні осередки в етнічній культурі України. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2023. Вип. 67. С. 81-90. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.67.81-90>

22. Тімохін В. О., Шебек Н. М. Концептуальні засади розвитку архітектурно-містобудівної спадщини в етнічних регіонах України. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ: КНУБА, 2024. Вип. 69. С. 184–199. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.184-199>

23. Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій. Розпорядження КМУ № 265-р від 24.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80#Text>

24. Фарінья К. Розвиток креативних та культурних індустрій в Україні. 2017. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/creative-industries-study-for-ukraine>

25. Куриляк В. Є., Живко М. А., Літовченко Б. В. Креативна економіка як нова парадигма постіндустріальної цивілізації. *Вісник Академії митної служби України*. Сер.: Економіка. Дніпро: Гельветика, 2013. № 2. С. 92-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2013_2_14

26. Осиченко Г. О., Бородич Л. В., Хлюпін О. А. та ін. *Опішне: історико-архітектурний нарис*. Херсон: Олді +, 2022. 444 с.

27. Сирохман М. Дерев'яні церкви та дзвіниці Закарпаття. Prešov: Petra, n.o., 2016. 188 с.

References

1. Lohvyn, H. N. (1968). *По Украйині. Starovynni mystetski pam'yatky*. [In Ukraine. Ancient art monuments]. Kyiv: Mystetstvo, P. 463. (in Ukrainian).

2. Prybeha, L. V. (2015). *Arkhitekturna spadshchyna Ukrayiny: pam'yatkookhoronnyy aspekt*. [Architectural heritage of Ukraine: monument protection aspect]. Kyiv: In-t kulturolohiyi Nats. akademiyi mystetstv Ukrayiny. P. 236. (in Ukrainian).

3. Vecherskyu, V. V. (2020). *Reprezentatsiya arkhitekturnoyi spadshchyny Sivershchyny u Velykiy ukrayinskiy entsyklopediyi*. [The representation of the architectural heritage of Siver Region in the Great Ukrainian Encyclopedia]. *Sivershchyna v istoriyi Ukrayiny*. Kyiv: Hlukhiv. Vyp. 13. P. 15-19. (in Ukrainian).

4. Posatskyu, B. S. (2007). *Prostir mista i miska kultura (na zlami XX-XXI st.)*. [City space and urban culture (at the turn of XX-XXI centuries)]: Monohrafiya. Lviv: Vydavnytstvo NU «Lvivska politekhnik», P. 208. (in Ukrainian).

5. Taras, Ya. (2007). *Sakralna derevyana arkhitektura ukrayintsiv Karpat: kulturno-tradytsiynnyy aspekt*. [Sacred wooden architecture of the Carpathian Ukrainians: cultural and traditional aspect]. Lviv: IN NANKH, 640. (in Ukrainian).

6. Rychkov, P. A. (2011). *Arkhitektura v kulturniy pratsi knyaziv Ostrozkykh*. [Architecture in the cultural work of the Princes of Ostrog]: Monohrafiya. Rivne: NUVTP, 2011. P. 141. (in Ukrainian).

7. Vecherskyu, V. V. (2002). *Vtracheni obyekty arkhitekturnoyi spadshchyny Ukrayiny*. [Lost objects of the architectural heritage of Ukraine] Kyiv: NDIAM. P. 592. (in Ukrainian).

8. Vecherskyu, V., Tarasov, S. (2005). *Zamky i fortetsi Ukrayiny*. [Castles and fortresses of Ukraine]. Kyiv: Baltiya-Druk. P. 64. (in Ukrainian).

9. Bzhezovska, N. V. (2018). Zberezhennya istorychnoho obrazu malykh mist Podillya v suchasnomu arkhitektornomu ta mistobudivnomu seredovyshchi. [Preservation of the historical image of small towns of Podillia in the modern architectural and urban planning environment]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya. Kyiv: KNUBA, Vyp. 51. Pp. 175-184. (in Ukrainian).
10. Kondel-Perminova, N. (2009). Zberezhennya arkhitekturno-mistobudivnoyi spadshchyny Ukrayiny u konteksti rozvytku mist. [Preservation of the architectural and urban heritage of Ukraine in the context of urban development]. Suchasni problemy doslidzhennya, restavratsiyi ta zberezhennya kulturnoyi spadshchyny. Kyiv: IPSM AMU; Sofiya. Vyp. 6. Pp. 92-116. (in Ukrainian).
11. European Charter of Cities II: Manifesto of New Urbanism. (2008). Strasbourg. URL: <https://rm.coe.int/urban-charter-ii-manifesto-for-a-new-urbanity-publication-a5-58-pages-/168095e1d5>
12. Projekt zakonu «Pro okhoronu arkhitekturno-mistobudivnoyi spadshchyny». (2008). [Draft law "On protection of architectural and urban planning heritage"]. Visnyk Ukrayinskoho komitetu ISOMOS. Kyiv. P. 58-71. (in Ukrainian).
13. Shebek N., Timokhin V., Tretiak Y., Kolmakov I., Olkhovets O. (2020). Sustainable development and harmonization of the architectural environment of cities. E3S Web of Conferences, 166, 09001. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016609001>
14. Bevz, M. V. (2004). Metodolohichni osnovy zberezhennya ta reheneratsiyi zapovidnykh arkhitekturnykh kompleksiv istorychnykh mist (na prykladi Zakhidnoyi Ukrayiny). [Methodological bases of preservation and regeneration of protected architectural complexes of historical cities (on the example of Western Ukraine)]. Avtoref. dys. ... d-ra arkhitektury: 18.00.01, Kharkiv: KHDTUBA. P. 36. (in Ukrainian).
15. Leshchenko, N. A. (2020). Metodolohichni osnovy restavratsiyno-rekonstruktyvnykh transformatsiy istorychnykh tsestriv malykh mist. [Methodological foundations of restoration and reconstruction transformations of historical centers of small towns]. Avtoref. dys. ... d-ra arkhitektury: 18.00.01. Kyiv, KNUBA. P. 45. (in Ukrainian).
16. Mykhaylyshyn, O. L. (2014). Rozvytok arkhitektury mizhvoyennoyi Volyni v umovakh sotsiokulturnykh transformatsiy XX stolittya. [The development of the architecture of interwar Volyn in the conditions of socio-cultural transformations of the 20th century]. Avtoref. dys. d-ra arkhitektury: 18.00.01, NU «Lvivska politekhnikha», Lviv. P. 33. (in Ukrainian).
17. Frolova, Yu. V. (2021). Arkhitekturno-planuvalni rysy fortets Pivdnya Ukrayiny kintsya XVII - pochatku XIX stolit. [Architectural and planning features of the fortresses of Southern Ukraine at the end of the 17th - beginning of the 19th

centuries]. Avtoref. dys ... kand. arkhitektury: 18.00.01, NU «Lvivska politekhnik», Lviv. P. 24. (in Ukrainian).

18. Romanova, O. V. (2021). Semantyka dekoratyvno-khudozhnikh zasobiv vyraznosti v narodniy arkhitekturi Pivdnya Ukrayiny (na prykladi Odeskoyi oblasti). [Semantics of decorative and artistic means of expressiveness in the folk architecture of the South of Ukraine (on the example of the Odesa region)]. Avtoref. dys ... kand. arkhitektury: 18.00.01. Lviv: NU «Lvivska politekhnik». P. 26. (in Ukrainian).

19. Kasarevska, R. O., Levchenko, O. V. (2023). Tsyfrovizatsiya istorychnykh pamyatok Ukrayiny v konteksti arkhitektury ta mistobuduvannya. [Digitization of historical monuments of Ukraine in the context of architecture and urban planning]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya. Kyiv: KNUBA. Vyp. 67. Pp. 60-72. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.67.60-72> (in Ukrainian).

20. Pro zatverdzhennya Spysku istorychnykh naselenykh mistv Ukrayiny. (2001). [On approval of the List of historical settlements of Ukraine]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 26 lypnya 2001 roku № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2001-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

21. Timokhin, V., Shebek, N. (2023). Istorychni arkhitekturno-mistobudivni oseredky v etnichniy kulturi Ukrayiny. [Historical architectural and town-planning centers in the ethnic culture of Ukraine]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya, Vyp (67), Pp. 81-90. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.67.81-90> (in Ukrainian).

22. Timokhin, V., Shebek, N. (2024). Kontseptualni zasady rozvytku arkhitekturno-mistobudivnoyi spadshchyny v etnichnykh rehionakh Ukrayiny. [Conceptual basis of architectural and urban planning heritage development in ethnic regions of Ukraine]. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya, Vyp (69), Pp. 184–199. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.184-199> (in Ukrainian).

23. Pro zatverdzhennya vydiv ekonomichnoyi diyalnosti, yaki nalezhat do kreatyvnykh industriy. (2019). [On approval of types of economic activity that belong to creative industries]. Rozporyadzhennya KMU № 265-r vid 24.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80#Text> (in Ukrainian).

24. Farinha C. (2017). Developing Cultural and Creative Industries in Ukraine. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/creative-industries-study-for-ukraine>

25. Kurylyak, V. Ye., Zhyvko, M. A., Litovchenko, B. V. (2013). Kreatyvna ekonomika yak nova paradyhma postindustrialnoyi tsyvilizatsiyi. [Creative economy as a new paradigm of post-industrial civilization]. Visnyk Akademiyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny. Ser.: Ekonomika. Dnipro: Helvetyka. № 2. Pp. 92-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2013_2_14 (in Ukrainian).

26. Osychenko, H. O., Borodych, L. V., Khlyupin, O. A. ta in. (2022). Opishne: istoryko-arkhitekturnyy narys. [Opishne: historical and architectural essay]. Kherson: Oldi +. P. 444. (in Ukrainian).

27. Syrokhman, M. (2016). Derevyani tserkvy ta dzvinytsi Zakarpattya. [Wooden churches and belfries of Transcarpathia]. Prešov: Petra, n.o. P.188. (in Ukrainian).

Annotation

Viktor Timokhin, Doctor of Architecture, Professor, Department of Architectural Environment Design, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Nadiia Shebek, Doctor of Architecture, Professor, Department of Town Planning, Kyiv National University of Construction and Architecture.

The concept of territorial and spatial organization of regional networks of architectural and urban heritage focuses in the territory of Ukraine

The article proposes a structural-logical and territorial-spatial model as part of the concept of formation and sustainable development of a network of focuses and areas' of architectural and urban heritage, which are located in small provincial cities in 12 ethnic regions of Ukraine. Separate cells, united in the shortest way into areas and regions, are the structural elements of these models. They form a single network on the territory of Ukraine due to corporate inter-unit connections, communication connections between areas, cooperative perimeter connections of areas within the ethnic region, and switching inter-regional connections. In this network, there are points in villages mostly without historical heritage focuses, where information and tourist offices, small hotels and summer campuses, local libraries, and museums can be located to serve the area. The number of motels, roadside cafes, car service stations, parking lots, and other public service facilities can be increased in communication and switching focuses through which connections between areas and regions are made. The inclusion of historical sites in the creative economy of the region should also be based on the organization of traditional festive events, such as fairs in Velikie Sorochyntsi, derun festivals in Korosten, vyshyvanka, and borscht in Borshchev, etc. An important addition to the concept should be the formation of research focuses, holding master classes and art events, similar to Opishne in Poltava region, as well as in open-air museums. The concept involves the use of these network models in the study and stimulation of the processes of self-organization, sustainable development, and creative economy at the level of individual focuses, their areas, and ethnic regions. The processes of self-organization orient the sustainable development of the network towards the restoration of the historical environment of provincial cities, their inclusion in the tourism industry, in the museum, exhibition, and fair business, in the restoration of local craft production and, ultimately, in the revival of national culture and its self-identity in ethnic regions of Ukraine.

Keywords: territorial and spatial organization; modelling; ethnic regions of Ukraine; focuses of architectural heritage.